

Обставини справи

Податкові органи виправили податкову декларацію, подану компанією-заявником, і застосували штраф до суми заборгованості. Заявник звернувся до суду з метою оскарження цього рішення. У 2000 році податкові органи видали виклик боржника для погашення заборгованості, що відповідно до усталеної адміністративної практики слугувало підставою для переривання строку позовної давності перед тим, як спливе строк позовної давності щодо податкової заборгованості. Тоді як справа заявника перебувала на розгляді суду першої інстанції, суд касаційної інстанції ухвалив рішення всупереч такій практиці та встановив нову судову практику (10 жовтня 2002 року), яка мала зворотну дію та призвела до того, що строк позовної давності не переривався, і, відповідно, уможливлювалося закінчення такого строку щодо податкової заборгованості. У 2004 році, коли справа заявника перебувала на розгляді апеляційного суду, законодавець втрутився, аби повернути ці процеси у зворотному напрямку та відновити попередню адміністративну практику за допомогою закону, дія якого одразу поширювалася на справи, що перебували на розгляді судів. Потім суд касаційної інстанції застосував цей закон у справі заявника. Зрештою національні суди погодились із стягненням 50 % додаткового податку щодо однієї частини накладеного податку, а щодо решти зменшили додатковий податок до 10 % від податку, що мав бути сплачений. Компанія-заявник скаржилася на підставі пункту 1 статті 6. У 2020 році Палата Суду не встановила порушення цього положення, оскільки втручання законодавчої влади в судовий розгляд було зумовлене переконливими підставами загального інтересу. Після передачі справи Велика Палата підтримала цей висновок.

Оцінка Суду

Рішення Великої Палати заслуговує на увагу з огляду на два аспекти. По-перше, Суд роз'яснив критерії для оцінки *доцільності* та *переконливого характеру* підстав загального інтересу, які висуваються для виправдання застосування законодавства, яке має зворотну дію та покликане вплинути на судові вирішення спору, в якому Держава є стороною. По-друге, рішення акцентувало на специфічності такої оцінки у справі, де гарантії статті 6 Конвенції не застосовуються з повною суворістю, наприклад у справі щодо податків, яка відрізняється від ядра кримінального права.

Розглядаючи *доцільність* підстав загального інтересу, висунутих Урядом-відповідачем, Суд зауважив таке. По-перше, хоча фінансові інтереси Держави загалом не виправдовують ретроактивне застосування законодавства, Суд не виключав важливості питання про те, чи була під загрозою фінансова стабільність Держави (проте такої загрози не спостерігалось у цій справі). По-друге, законодавчі

ініціативи за своєю природою регулюють ситуації в загальному й абстрактному значенні в такий спосіб, що причини, якими керувалася законодавча влада, не втрачають своєї легітимності лише через те, що не стосуються кожної з осіб, які потенційно можуть підпадати під вплив таких ініціатив. По-третє, Суд підтвердив, що в Державі, яка керується верховенством права, законодавча влада може вносити зміни до законодавства з метою коригування тлумачення закону, наданого судовою владою, однак за умови дотримання правових норм і принципів, які є обов'язковими навіть для законодавчої влади. У зв'язку із цим Суд послався на усталені принципи, встановлені в його судовій практиці, які стосуються втручання законодавчої влади у здійснення правосуддя (див. рішення у справах Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France [ВП] та Scoppola v. Italy (no. 2) [ВП]), і підтвердив їх застосовність у справі, що стосується податків. Надалі Суд нагадав, що у виняткових випадках наявність ретроактивного законодавства може бути виправдана, особливо задля тлумачення чи роз'яснення старішого законодавчого положення (див. рішення у справі Hôpital local Saint-Pierre d'Oléron and Others v. France), для заповнення правового вакууму (див. рішення у справі OGIS-Institut Stanislas, OGEC Saint-Pie X and Blanche de Castille and Others v. France) або для подолання наслідків нових тенденцій у судовій практиці (див. рішення у справі National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society and Yorkshire Building Society v. the United Kingdom). У цій справі Суд визнав доцільними завдання щодо боротьби з широкомасштабним податковим шахрайством, щодо уникнення свавільної дискримінації між платниками податків та відновлення правової визначеності шляхом подолання наслідків відповідного рішення суду касаційної інстанції і повернення усталеної адміністративної практики.

Надалі Суд надав оцінку переконливості зазначених доцільних підстав. Суд указав, що розглядатиме їх у сукупності та з огляду на такі критерії:

(a) *чи було врегульовано судову практику, скасовану оспорюваним законодавчим втручанням.* Суд касаційної інстанції у своєму рішенні від 10 жовтня 2002 року вперше розглянув конкретне питання щодо того, чи справді вимога про сплату перервала строк позовної давності. Позиція суду не відповідала усталеній адміністративній практиці, відображеній у переважній більшості рішень судів нижчих інстанцій щодо цього питання. Це рішення не лише мало значний вплив на справи, у яких оскаржувалося нарахування податку, але також мало ретроактивну дію на всі відповідні справи, що перебували на розгляді (суд касаційної інстанції не уповноважений обмежувати дію своїх рішень у часі);

(b) *порядок і строки введення в дію закону.* Незабаром після ухвалення оскаржуваного рішення законодавець чітко продемонстрував свій намір не допустити, щоб наслідки цього рішення тривали надалі, й у зв'язку із цим відносно швидко ухвалив закон (через понад півтора року);

(c) *передбачуваність втручання законодавчої влади.* На початку Суд зауважив, що строки позовної давності слугують меті забезпечення правової визначеності так само, як і принцип відсутності зворотної дії кримінального права в часі (принцип неретроактивності). На думку Суду, втручання законодавчої влади

мало на меті відновити, а не підірвати правову визначеність шляхом відновлення попередньої усталеної практики. Ця практика, відповідно до якої відбувається переривання строку позовної давності, була застосована у справі компанії-заявника. Отже, втручання законодавця не поклало край будь-яким законним очікуванням щодо строку давності, чинного на момент, коли заявник розпочав провадження. Що стосується несподіваного розвитку судової практики суду касаційної інстанції, то така практика не могла мати обов'язкову силу для законодавця. Тому це могло б породити надію, а не очікування щодо отримання вигоди від «несподіваного доходу»;

(d) *сфера дії законодавства та його наслідки*. Суд нещодавно постановив, що поновлення кримінальної відповідальності після закінчення строку давності не відповідає основоположним принципам законності й передбачуваності, закріпленим у статті 7 Конвенції (Консультативний висновок щодо застосування строків давності до судового переслідування, засудження та покарання щодо злочину, який по суті є актом катування [ВП]). Однак Велика Палата відмежувала цю справу від ситуації, описаної в зазначеному висновку, навіть попри те, що втручання законодавця дало змогу продовжити «кримінальне переслідування». Хоча строк давності можна було вважати таким, що минув, у зв'язку з несподіваним розвитком судової практики касаційного суду, такий факт ще не був установлений судовим рішенням, тим паче рішенням, що має силу *res judicata*. Навіть більше, на відміну від справи *Antia and Khupenia v. Georgia* строк давності не закінчився як у випадку, коли було накладено додатковий податок, так і тоді, коли заявник оскаржив його в суді першої інстанції. Зрештою, ця справа стосувалася не статті 7, а статті 6 Конвенції, до того ж гарантії статті 6 Конвенції не обов'язково будуть застосовуватися з повною суворістю у справі, пов'язаній з податками.

Тож втручання законодавчої влади було передбачуваним й обґрунтованим переконливими підставами загального інтересу.

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо законодавчого втручання під час розгляду справи.

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції стосовно заміни підстав.

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з недотриманням вимоги розумного строку.

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою ЄСПЛ 3 листопада 2022 року та є остаточним.